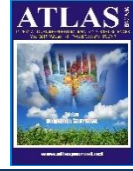

ATLAS INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL ON SOCIAL SCIENCES

ISSN:2619-936X

Article Arrival Date:26.09.2018

Published Date:30.11.2018

2018 / November

Vol 4, Issue:14

Pp:1460-1467

Disciplines: Areas of Social Studies Sciences (Economics and Administration, Tourism and Tourism Management, History, Culture, Religion, Psychology, Sociology, Fine Arts, Engineering, Architecture, Language, Literature, Educational Sciences, Pedagogy & Other Disciplines in Social Sciences)

SOSYAL BECERİ EĞİTİMİNİN PDR İ. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN SOSYAL BECERİ DÜZEYLERİNE ETKİSİ¹

THE EFFECT OF SOCIAL SKILL EDUCATION EDUCATION ON SOCIAL SKILLS LEVELS OF GUIDANCE AND PSYCHOLOGICAL COUNSELING FIRST YEAR STUDENTS

Prof. Dr. Mustafa KUTLU

İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı,
mustafa.kutlu@inonu.edu.tr, Malatya/Türkiye

Arş. Grv. Ezgi SUMBAS

İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı,
ezgi.sumbas@inonu.edu.tr, Malatya/Türkiye

ÖZET

Sosyalleşme bireyin yaşamının büyük bir kısmında yer alan önemli bir süreçtir. Bu süreç bireyin farklı koşullara uyum sağlayabilme ve yaşam becerilerini kazanmasını etkiler. Bu yaşamsal becerilerden en önemlisi sosyal becerilerdir. Sosyal beceri sosyal durum ve ortamlara uyum sağlayabilmek olarak adlandırılmaktadır. Bu çalışmada İnönü Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık bölümü birinci sınıf öğrencilerinden uygulanan Sosyal Beceri Envanteri doğrultusunda seçilen öğrencilere Sosyal Beceri Eğitimi verilmiştir. Bu eğitim araştırmacılar tarafından Aaron Beck'in Bilişsel Kuramı doğrultusunda geliştirilmiş ve deney grubuna sekiz hafta, haftada yaklaşık 1-1,5 saat süren oturumlarla uygulanmıştır. Örneklem 25 öğrenci (kız:13; erkek:12) oluşturmaktadır. Ölçekten aldıkları sonuçlar doğrultusunda kontrol grubu oluşturulmuştur. Araştırma süreci çeşitli nedenlerle gruba devam edemeyen öğrenciler nedeniyle 12 kişi (kız:6; erkek:6) ile tamamlanmıştır. Sosyal beceri eğitiminin, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık birinci sınıf öğrencilerinin sosyal beceri düzeyine etkisinin incelendiği bu çalışmada elde edilen bulguya göre, sosyal beceri eğitimine katılmış olan öğrencilerin sosyal beceri düzeyleri, bu eğitime katılmamış olan öğrencilerin sosyal beceri düzeylerinden anlamlı derecede yüksektir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Beceri Eğitimi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık

ABSTRACT

Socialization is an important process that takes place in a large part of an individual's life. This process affects the individual's ability to adapt to different conditions and to gain life skills. Social skills are the most important of these vital skills. Social skills are called adaptation to social situations and environments. In this study, Social Skills Training was given to the students selected in accordance with the Social Skills Inventory applied by the first year students of the Department of Guidance and Psychological Counseling. This training was developed by researchers in accordance with Aaron Beck's Cognitive Theory and the experimental group was administered with sessions that lasted 1-1.5 hours in eight weeks. The sample consisted of 25 students (girls: 13; boys: 12). The control group was formed according to the results obtained from the scale. The research process was completed with 12 people (girls: 6; boys: 6) because of the students who could not attend the group for various reasons. According to the findings obtained from this study, the effect of social skills training on social skill level of first year students of Guidance and Psychological Counseling is significantly higher than the social skill levels of students who have not participated in social education.

Key Words: Social Skills Training, Guidance and Psychological Counseling

¹ 5. Uluslararası Avrasya Eğitim Araştırmaları Kongresinde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

1. GİRİŞ

Sosyalleşme bireyin hem kendisini hem de diğer insanları izleyerek, farklı koşullarda nasıl davranması gerektiğini ve yaşam becerilerini kazanmasını içerir (Hops, 1983; Sukerman, 2000). Bu yaşam becerilerinde birisi de sosyal beceridir. Sosyal beceri; sosyal durum ve ortamlara uyum sağlayabilme ve bu ortamlarda uygun davranabilme yeteneği olarak tanımlanmaktadır. Sosyal ilişkilerin kurulmasında elzem bir beceridir (Gresham ve Reschly, 1988; Riggio, 1986; Sorias, 1986).

Riggio (1986); sosyal beceri kavramını bilişsel açıdan ele almıştır ve duygusal duyarlılık, duygusal ifade, sosyal ifade, sosyal duyarlılık, duygusal denetim, sosyal denetim ve sosyal manipülasyon olmak üzere altı boyutta tanımlamıştır *Duygusal duyarlılık*, diğer insanların sözel olmayan mesajlarını ve beden dillerini anlayabilme ve ona uygun davranabilme becerisidir. *Duygusal ifade*, diğer insanların sözel mesajlarını doğru anlayıp, bireyin kendi duygu ve davranışlarını buna uygun olarak düzenleyebilme becerisidir. *Sosyal ifade*, diğer kişilerle iletişim kurabilme ve bu süreçte kendini doğru bir şekilde ifade edebilme becerisidir. *Duygusal denetim*, bireyin kendi duygularını ve davranışlarını kontrol edebilme ve gerektiğinde düzenleyebilme becerisidir. *Sosyal duyarlılık*, doğru ve uygun sosyal davranışları ve sözel ve sözel olmayan mesajları anlamayı içermektedir. *Sosyal denetim*, bireyin sosyal durumlarda kendisini ifade edebilme becerisidir. *Sosyal Manipülasyon*, sosyal ilişkilerde bireylerin bir diğerini manipüle etmesini içerir. Shepherd (1983) ise sosyal becerileri, bireyin kendisine ilişkin davranışları, çevreye ilişkin davranışlar, kişilerarası davranışlar ve görevlere ilişkin davranışlar olmak üzere dörde ayırmaktadır.

Bireyler sosyal becerilerini nerede ve nasıl kullanacaklarını yeterince bilemediklerinde sosyal beceri yetersizlikleri söz konusu olmaktadır (Hops, 1983). Bu yetersizlikler; sosyal beceri yetersizlikleri, sosyal performans yetersizlikleri, öz denetim ve sosyal beceri yetersizlikleri ve öz denetim sosyal performans yetersizlikleri olarak tanımlanmaktadır (Elliot ve Gresham, 1987; Gresham, 1986; Gresham ve Reschly, 1988). *Sosyal beceri yetersizlikleri*, bireylerin kişilerarası ilişkiler için gerekli olan sosyal becerilerinin kazanılmamış olması durumunda ortaya çıkmaktadır. Bu durumda bir sohbet başlatmak ya da işbirliği yapmak konusunda başarısızlık durumları söz konusu olmaktadır. Bu becerilerin kazandırılması için model alma ve davranış provası gibi teknikler kullanılabilir. *Sosyal performans yetersizlikleri*, bireyin sosyal beceri kapasitesinin olması ancak becerileri doğru bağlamda kullanamamasını içerir. Doğru tepkilerin verilebilmesi için sosyal performans öğretiminde sosyal pekiştirme ve akran yardımından faydalanılabilir. *Öz denetim sosyal beceri yetersizlikleri*, bireyin duygusal zorlanmaları nedeni ile gerekli sosyal becerileri kazanamamasını içermektedir. Bu durumda ortaya çıkan kaygı ve korku gibi duyguların kontrol edilebilmesi için duyarsızlaştırma ve kendini gözleme gibi teknikler kullanılabilir. Öz denetim ve sosyal performans yetersizlikleri ise sosyal beceri konusunda bireyin bir sorunu yoktur ancak davranışsal aşırılıklar sebebiyle becerilerini kullanamazlar. Bu durumun ortadan kaldırılması için uyarıcı kontrolü ve uygun davranışların pekiştirilmesi gibi teknikler kullanılabilir.

Sosyal becerilerde yaşanan yetersizlikler başta ergenlik ve yetişkinlik olmak üzere bireylerin sosyal yaşamlarını çeşitli alanlarda etkilemektedir. Sosyal yetersizlik yaşayan ergenlerin ve yetişkinlerin okul başarısı, akran ilişkileri ve yetişkinliğe uyum konusunda sorunlar yaşamalarına neden olmaktadır. Yetişkinlik döneminde ortaya çıkan en önemli sorun ise yalnızlık olmaktadır (Erikson, 2014; Elliot ve Gresham 1987; Merrell, 1999; Verduyn ve Forrest, 1990).

Bu sorunlarla baş edilmesi sürecinde sosyal beceri eğitimlerine başvurulmaktadır. Sosyal beceri eğitiminin temelinde ise sosyal öğrenme kuramı yer almaktadır. Bu eğitimler sosyal becerilerin, çeşitli yaşantılarla bireylere kazandırılmasını kapsamaktadır (Clark ve Fullwood,

1994). Eğitimlerin temel amacı ise, bireylerin kişilerarası iletişim ve etkileşim becerilerini kazandırmak, çevreye uyumlu hale gelmelerini sağlamak ve yaşam doyumlarını artırmaktır (McGuire ve Priestley, 1981).

Uygulanması planlanan eğitim programı öncelikle grubun problemine uygun ve gerekli becerileri kapsar nitelikte olmalıdır. Sosyal becerilerin kazandırılmasına yönelik müdahalenin ilk basamağı ölçme araçları ile bireyin veya grubun yetersiz oldukları alanların belirlenmesidir. Yetersizlikler ve eksiklikler doğru olarak tespit edilmesinin ardından uygun bir eğitim programı geliştirilmelidir. Bu süreçte başta sosyal öğrenme kuramı olmak üzere, bilişsel yaklaşım, davranışçı yaklaşım gibi temel kuramların tekniklerinden faydalanılabilir. Tekniklerin seçilmesi ve belirlenmesinde grubun probleminin yanı sıra bireylerin kişisel özellikleri de göz önünde bulundurulmalıdır (Antia, Kreimeyer ve Eldredge,1993; Gresham, 1997; Merrell, 1999; Westwood, 1993; Merrell ve Gimpel, 1998).

Bu araştırma da sosyal beceri bilişsel açıdan ele alınmış ve Beck'in kuramı odağa koyulmuştur. Bilişsel sistem, bireylerin olayları algılama, yorumlama ve anlamlandırma şekilleriyle ilgilenir (Corsini ve Wedding, 2012). Yani bu modele göre insanların kimi durumlara karşı gösterdikleri davranışlar ve yaşadıkları duygular o durumu nasıl yorumladıklarına ve algıladıklarına bağlı olarak değişir. Temelde olayın kendisi değil, olaya verilen anlam önemlidir. İnsanlar belirli olaylara belirli tepkiler verme eğilimindedirler (Altıntaş ve Gültekin, 2014). Bu eğilimleri etkileyen en önemli kavram bilişsel çarpıtmalardır. Bilişsel çarpıtmalar olarak adlandırılan düşünmedeki sistematik hatalar, psikolojik stres esnasında görülür (Beck, 1991). Bunlar şu şekilde sıralanır: Keyfi çıkarsama, seçici soyutlama, aşırı genelleme, büyütme ve küçültme, kişiselleştirme, iki değerli düşünme, zihin okuma, olumsuz yordama, etiketleme ve yanlış etiketleme, meli-malı, suçlama, haksız kıyaslama, pişmanlık eğilimi ve ya olursa'dır.

Keyfi Çıkarsama, destekleyici bir bulgu veya zıt bir bulguyla bile karşılaşmadan sonuç çıkarma; *Seçici Soyutlama*, bir durumun, belirli bir içerik içinden sadece bir tek detay diğer detayların yok sayılmasıyla kavramsallaştırılması; *Aşırı Genelleme*, bir veya birkaç bağımsız olaydan, genel bir kural çıkarma ve bunu geniş bir şekilde bütün alakasız durumlara uygulama; *Büyütme ve Küçültme*, bir şeyi olduğundan daha fazla veya daha az önemli görme; *Kişiselleştirme*, dış olayları, ortada nesnel bağ kuracak bir bulgu olmadan kendine pay biçme; *İki Değerli Düşünme*, yaşanan deneyimleri iki uç kategoriden birine dahil etmek; *Zihin Okuma*, bu çarpıtma, diğerlerinin insanın kendi hakkında ne düşündüklerini bildiği fikrini ifade eder; *Olumsuz Yordama*, eğer bir kanıt olmadan birey kötü bir şey olacağına inanıyorsa bu bir olumsuz yordamadır. *Etiketleme ve Yanlış Etiketleme*, bireyin olumsuz bir görüşü bazı hata ve yanlışlarına dayalı kendini etiketleme yoluyla oluşturulur. *Olumluyu Yok Sayma*, başarıyı önemsizleştirmedir. *-meli, -malı*, bir şeylerin nasıl olması gerektiğine dair genel geçer düşüncelerdir. *Suçlama*, kendini değiştirmek için sorumluluk almayı reddetmedir. *Haksız Kıyaslama*, kendini aşağı görme, başkalarını gerçek dışı standartlarda değerlendirmedir. *Pişmanlık Eğilimi*, daha iyi yapabileceğini bırakıp geçmişte iyi yapmış olman gereken şeylere odaklanmadır. *Ya Olursa*, kendisine verilen cevaplardan tatmin olmamadır (İkiz, 2016; Corsini ve Wedding, 2012).

Kişilerarası ilişkiler de bireylerin kendi duygularının farkında olması, duygularını karşılarındaki bireylere aktarabilmeleri önemlidir. Bununla birlikte iletişimde oldukları bireylerin duygularının farkında olmak, bu farkındalık ile uygun tepkiler vermek günlük yaşamda oldukça önemlidir. Bu noktada yetersizliğe sebep olan unsurlar; iletişim korkusu, karşı cinsle iletişim eksikliği, atılğan olamamak, sosyal yönden yetersizlik, sosyal fobi ve iletişimde isteksizlik olarak sıralanmaktadır (Galassi ve Bruch, 1993). Anne-çocuk, öğretmen öğrenci ilişkilerinde bu unsurları alt edebilmek ve duyarlılığı sağlayacak gerekli sosyal becerileri kazanmak günlük yaşamda karşılaşılan çatışmaları azaltacaktır. Birey bu sayede

kaygılarından ve yetersizlik hissinden kurtulacak ve günlük hayatını devam ettirebilecektir (Yüksel, 1997).

Bir psikolojik danışmada bulunması gerekli olan unsurlar; koşulsuz kabul, etkili inleyebilme, iletişim unsurlarının farkında olma, sözlü ve sözsüz iletişimi doğru bir şekilde okuyabilme ve kendini etkili biçimde ifade edebilmedir (Voltan Acar, 2009). Bu yüzden bir rehber öğretmenin sosyal beceri düzeyinin yüksek olması önemlidir.

Görüldüğü gibi kişisel yeterlilik ve kişiler arası iletişim kurabilmek istenilen bir durumdur. Bu yüzden, sosyal beceri eğitiminin verilmesi; bireylerin kendini ifade etme, kendini ayarlama, başkalarını anlama kısacası benlik saygısını ve öz saygıyı olumlu yönde etkileyeceği için faydalı olacaktır. Diğer insanlarla iletişimi sürdürebilmek, olumlu geri dönütler almak ve olumsuz durumları en aza indirmek için toplum tarafından kabul edilebilir sosyal davranış ve becerilerin kazanılması bireylerin yaşam kalitelerini artırabilir, hedeflerine ulaşma konusunda yardımcı olabilir ve bu yüzden de yaşam boyu yararlanılabilecek bir hizmet olarak görülebilir. Bu öneminden dolayı bu çalışmada sosyal beceri eğitimi inceleme konusu olarak seçilmiştir.

Bu araştırmanın amacı, ‘sosyal beceri eğitimi’, bireylerin sosyal bilgiyi alma, çözümlenme, anlama ve uygun tepkiler geliştirmelerinde yardımcı olacak davranışların kazandırılmasını amaçlayan ve çoğunluğu bilişsel yaklaşımı içeren eğitim programı geliştirmek ve bu eğitimin PDR I. Sınıf öğrencilerinin sosyal beceri düzeyleri üzerinde etkili olup olmadığı sorusuna yanıt aramaktır.

2.YÖNTEM

2.1.Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini 2016-2017 Eğitim Öğretim Yılı Güz Döneminde, İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi PDR bölümü birinci sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise birinci sınıf seviyesinden SBE uygulanarak seçilen 25 öğrenci (kız:13; erkek:12) oluşturmaktadır. Ayrıca kontrol grubu oluşturulmuştur. Araştırma süreci çeşitli nedenlerle gruba devam edemeyen öğrenciler nedeniyle 12 kişi (kız:6; erkek:6) ile tamamlanmıştır.

2.2.Veri Toplama Araçları

2.2.1.Sosyal Beceri Envanteri (SBE)

SBE, Riggio (1986) tarafından geliştirilmiştir. Yüksel (1997) tarafından ise Türkçe’ye uyarlanmıştır. Toplamda 90 maddeden oluşan bu ölçeğin altı alt boyutu vardır. Bunlar; duyuşsal duyarlılık, sosyal anlatımcılık, duyuşsal kontrol, sosyal duyarlılık, duyuşsal anlatımcılık ve sosyal kontrol olarak adlandırılmaktadır. Her alt ölçekte 15 madde bulunmaktadır. Ölçek beşli likert türündedir. Alınabilecek en yüksek puan 450; en düşük puan 90’dır. Ölçeğin tamamı için Cronbach Alpha değeri .92’dir.

2.3.Verilerin Toplanması ve Analizi

Sosyal becerileri öğrencilere kazandırmak için deney grubuna sekiz hafta, haftada yaklaşık 1-1,5 saat süren oturumlarla ‘sosyal beceri eğitimi’ verilmiştir. Her oturumun yaklaşık 25 dakikası yapılandırılmış anlatıma, model ve örnek göstermeye dayalı eğitim durumunu, yaklaşık bir saati ise etkileşim ve yaşantıya dayalı eğitim durumunu içermektedir.

Deney grubuna verilen eğitimde Aaron Beck’in Bilişsel Kuramı benimsenmiştir. Sosyal beceri programında; bireylerin insanlar arası ilişkiler ve etkili iletişim becerilerini geliştirmeyi amaçlayan, bilgilendirme, rol oynama, model izlenmesi, geri bildirim, pratik yapma imkanı

sunulmuştur. Programın hazırlanması sürecinde literatür taranmış ve daha önce yapılmış olan sosyal beceri programlarından faydalanılarak geliştirilmiştir.

Verilerin analizinde ön test ve son test olarak uygulanmış SBE ölçeğinden elde edilen puanların arasındaki farkın bağımsız örneklem t-testi analizi yapılmıştır. Verilerin analizinde SPSS 20.0 programı kullanılmıştır. Araştırmada istatistiksel anlamlılık düzeyi .05 olarak kabul edilmiştir.

3. BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde öğrencilerin sosyal beceri ölçeğinden elde ettikleri puanlar göre analiz edilmiş ve bunlara ilişkin sonuçlar aşağıda sırasıyla verilmiştir. Sosyal Beceri Programına katılan ve katılmayan öğrencilerin sosyal beceri düzeyleri arasındaki farkın anlamlı olup olmadığını ortaya koymak amacı ile yapılmış olan analiz sonuçları tabloda verilmiştir.

Tablo 1. İki faktörlü varyans analizi sonucu

Sosyal Beceri	n	$\bar{X}$	SS	Sd	t	p
Deney	12	17,58	19,26588	5,56158	2,384	.026*
Kontrol	12	-6,16	28,63194	8,26533		

(p<0.05*)

Tablo 1’de grupların öntest ve sontest uygulamaları arasındaki farkın t-testi analizi görülmektedir. Fark puanlarının ortalamaları, ilişkisiz örneklem için t-testi ile kıyaslandığında, sosyal beceri eğitimi alan öğrencilerin sosyal beceri puanlarının ortalaması (X=17,58) ile sosyal beceri eğitimi beceri eğitimi almayan öğrencilerin sosyal beceri puanlarının ortalamasından (X= -6,16) anlamlı derecede farklı olduğu görülmektedir. Bu durumda sosyal beceri eğitiminin öğrencilerin sosyal beceri düzeyleri üzerinde anlamlı düzeyde etkili olduğu ileri sürülebilir.

Bireyler sosyal beceriyi farklı sebeplerden dolayı öğrenememiş olabilir. Bu sebeplerden birisi bireyin davranışları göstermekten korkması veya kaygı duyarak yapması olabilir. Bir başka sebep ise beceriyi kazanmak için birey yeterince zaman ve fırsata sahip olmayabilir. Goldstein (1981), sosyal beceri eğitimin uygun olmayan davranışlara yönelik bilişsel değerlendirmeyi arttırmak amacıyla da verilebileceğini söylemektedir. Çünkü sosyal beceri kaygı, olumsuz benlik değerlendirmesi gibi farklı faktörler ile ilgili olabilir.

Bu araştırmada, PDR I. sınıf öğrencilerinin sosyal becerilerindeki eksikliklerin sebebinin bilişsel çarpıtmalar ve öğrenme eksikliği olduğu kabul edilmiştir. Bu görüş doğrultusunda sosyal beceri eğitim programı hazırlanmıştır. Program sürecinde öğrencilere Beck’in bilişsel modeline dair bilgi verilmiştir. Öğrencilerin bu konuları dikkatle dinledikleri ve kendi hayatlarından örnekler verdikleri gözlenmiştir. Bu gözlem varsayımı destekler niteliktedir. Öğrenciler örnek olayların günlük hayatları ile benzerlik gösterdiğini, karşılaştıkları sorunlara benzer yaşantıları gördüklerini ve bunlara farklı yaklaşma imkanına sahip olduklarını ifade etmişlerdir. Bununla birlikte öğrencilerin, kendini ifade etme, ‘sen dili’ ve ‘ben dili’ alıştırmalarına, beden dili ve duyguların ifade edilmesi konusunda yapılan alıştırmalara ilgi gösterdikleri görülmüştür. Bu gözlemlerden yola çıkılarak öğrencilerin bu kuralları önceden bilmediği ya da bunlar hakkında yetersiz bilgi sahibi oldukları söylenebilir. Bundan yola çıkılarak anlaşılmaktadır ki öğrencilerin sosyal becerileri sergilemekteki eksikliklerinin sebebi öğrenme eksikliği ve bilişsel çarpıtmalardır.

Literatürde bu sonucu destekleyen çalışmalar bulunmaktadır (Gresham ve Nagle, 1980; Anderson, 1985; Jupp ve Griffiths, 1990; Acar, 1980; Akkök, 1996).

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Sosyal beceri eğitiminin, PDR I. sınıf öğrencilerinin sosyal beceri düzeyine etkisinin incelendiği bu araştırmada elde edilen bulguya göre, sosyal beceri eğitimine katılmış olan

öğrencilerin sosyal beceri düzeyleri, bu eğitime katılmamış olan öğrencilerin sosyal beceri düzeylerinden anlamlı derecede yüksektir. Yani sosyal beceri eğitiminin öğrencilerin sosyal beceri düzeylerine olumlu yönde etkisi vardır.

Araştırma sonucuna göre şu öneriler yapılabilir:

1. Bütün öğretim kademelerindeki öğrencilerin sosyal becerilerini geliştirmek adına okul psikolojik danışmanları sosyal beceri eğitimi verebilirler.
2. İlköğretim ve ortaöğretim düzeyindeki öğrenciler için bir ‘Sosyal Beceri Programı’ geliştirilebilir. Öğrencilerin kendilerini gerçekleştirmelerine ve yaşam kalitelerini arttırmalarına yardımcı olması beklenmektedir.

KAYNAKÇA

- Akkök, F. (1996). *İlköğretimde sosyal becerilerin geliştirilmesi: Öğretmen el kitabı*. TC Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- Altıntaş, E. ve Gültekin, M. (2014). *Psikolojik Danışma Kuramları*. Nobel Yayınları. Ankara.
- Andersen, C. L. (1985). Treatment of Anger: A Review of the Current Literature.
- Antia, S. K. ve Eldredge, K.H., (1993). Promoting social interaction between young children with hearing impairments and their peers. *Exceptional Children*, 60(30), 262-275.
- Beck, A. T. (1991). Cognitive therapy: A 30-year retrospective. *American psychologist*, 46(4), 368.
- Boxer, P. ve Tisak, M. S. (2005). Children's beliefs about the continuity of aggression. *Aggressive behavior*, 31(2), 172-188.
- Cartledge, G. ve Milburn, J.F. (1983). Social skills assessment and teaching in the schools. *Advances in School Psychology*, 3, 175-235.
- Cartledge, G. ve Milburn, J.F. (1986). *Teaching Social Skills To Children*. Pergamon Press. New York.
- Clark, P. ve Fullwood, L. (1994). Social skills activities to use with hearing impaired children. *Journal British Assn. Teachers of The Deaf* 18(3), 86-94.
- Corsini, R. J. ve Wedding D. (2012). *Modern Psikoterapiler*. Kaknüs Yayınları. Ankara.
- Cüceloğlu, D. (2004). *Yeniden insan insana*. DABAA.
- Edwards, C. (1997) *Classroom discipline and management*. Printice Hall, Inc New Jersey.
- Elliot, S.N. ve Gresham, F.M. (1993). Social skills interventions for children. *Behavior Modification*, 17(3), 287-313.
- Erkan, S. (2016). *Rehberlik programlarının hazırlanması*. Pegem Akademi Yayınları. Ankara.
- Erkan, S. ve Kaya, A. (2012). *Deneyisel olarak sınanmış grupla psikolojik danışma ve rehberlik programları III*. Pegem Akademi Yayınlar. Ankara.
- Galassi, J. P. ve Bruch, M. A. (1992). Counseling with social interaction problems: Assertion and social anxiety. *Handbook of counseling psychology*, 753.
- Gresham, F. M. (1986). Conceptual and definitional issues in the assessment of children's social skills: Implications for classifications and training. *Journal of Clinical Child Psychology*, 15(1), 3-15.

- Gresham, F. M. (1997). Social competence and students with behavior disorders: Where we've been, where we are and where we should go. *Education and Treatment of Children*, 20(3), 233-250.
- Gresham, F.M. ve Reschly, D.J. (1988). Issues in the conceptualization, classification and assessment of Social skills in the mildly handicapped. *Advances in School Psychology*, 6, 203-247.
- Gresham, F. M. ve Nagle, R. J. (1992). Social skills training with children: Responsiveness to modeling and coaching as a function of peer orientation. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 48(6), 718.
- Herbert, M. (1996). Social Skills Training For Children. *British Psychological Society Books*. Leicester.
- Hops, H. (1983). Children's social competence and skills: Current research practices and future directions. *Behavior Therapy*, 14, 3-18.
- İkiz, E. F. (2016). *Psikolojik Danışma ve Psikoterapide Kuramlar ve Yenilikçi Yaklaşımlar*. Nobel Yayınları. Ankara.
- Jupp, J. J. ve Griffiths, M. D. (1990). Self-concept changes in shy, socially isolated adolescents following social skills training emphasizing role plays. *Australian Psychologist*, 25(2), 165-177.
- Kepçeoğlu, M. (1986). *Psikolojik danışma ve rehberlik*. Toraman Matbaacılık.
- Kerr, M. M. ve Nelson, C. M. (1989). Strategies For Managing Behavior Problems in the Classroom (2. Ed.). *Prentice Hall*. Nevv jersey.
- Kulaksızoğlu, A. (2016). *Örnek grup rehberliği programları*. Nobel Yayınları. Ankara.
- McGuire, İ. ve Priestly, P. (1981). Life after school: A social schools curriculum. *Pergamon Press*. Oxford.
- Merrell, K. W. (1999). Behavioral, social and emotional assessment of children and adolescents. *Lawrence Erlbaum Associates Publishers*, London.
- Merrell, K.W. ve Gimpel, G.A. (1998). Social skills of children and adolescent. *Lawrence Erlbaum Associates Inc*.
- Riggio, R.E. (1986). Assessment of basic social skills. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51(3), 649- 660.
- Shepherd, G. (1983). Introduction. developments in social skills training.(1-17). S.Spence ve G. Shepherd (Ed.), New York: Academic Press.
- Sorias, O. (1986). Sosyal beceriler ve değerlendirme yöntemleri. *Psikoloji Dergisi*, 5 (20), 24-29.
- Sukerman, T. (2000). The problems of the socialization of the upper-grade students of special schools for children with hearing disabilities. *Russian Education and Society*, 42(5), 56-66.
- Verduyn, C. M. ve Forrest, G. C. (1990). Social training in school: An evaluation study. *Journal of Adolescence*, 13, 25-44.
- Voltan, N. (1980). Grupla atılganlık eğitiminin bireyin atılganlık düzeyine etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3, 62-66.

Voltan-Acar, N. (2009). *Yeniden terapötik iletişim kişiler arası ilişkiler*. Nobel Yayınları: Ankara.

Westwood, P. (1993). Commonsense methods for children with special needs strategies for the regular classroom. London.

Yüksel, G. (1997). Sosyal Beceri Envanterinin Türkçe'ye Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2(9), 39-48.

